

Avdeyeva (Lyubans`ka) O. S. Policy of the official Orthodox Church towards sectarianism In the Northern Priazovya (the end of the 18th – the first half of the 19th cent.)

This article is dedicated to the political course of the government and the official orthodox church to the sectarianism on the northern part of Priazovja. The chronology of the research is the period from the end of the 18th till the first half of the 19th cent. Besides the article considers the reasons of the sectarianism's expansion and the motivation of the accepting the official orthodox by the local inhabitants and the colonists.

Key words: Northern Priazovja, sectarianism, "dukhovny Christians", "dukhobory", "molokany", "skoptsy".

УДК 94:323.15(=113.6)(470)"1781"

Ю. Г. Маліцька

**АКУЛЬТУРАЦІЯ ЕСТОНСЬКИХ ШВЕДІВ У МУЛЬТИКУЛЬТУРНОМУ
СЕРЕДОВИЩІ ПІВДНЯ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ (1781 Р. – І ПОЛОВИНА
XIX СТ.) : МІЖЕТНІЧНІ ВІДНОСИНИ ІЗ СУСІДАМИ**

Вперше в сучасній історичній науці проаналізовані особливості контактів перших колоністів регіону, естонських шведів, із сусідами – запорізькими козаками, татарами, турками, ногайцями, іспанцями, греками, корсиканцями, слов'янами та німцями. в контексті їх інтеграції та акультурації у мультикультурне середовище Південного краю Російської імперії.

Ключові слова: акультурація, Південний край Російської імперії, шведські колоністи, міжетнічна інтеграція, мультикультурне середовище.

Етнічна палітра сучасного Півдня України, що формувалася довготривалий час, є уособленням конструктивного взаємовпливу різних культур та ментальностей. Період зовнішньої міграції другої половини XVIII-XIX ст. має свої особливості, обумовлені перебуванням більшої частини території України у складі Російської імперії [1-2]. Національна політика імперії була спрямована на утвердження мирного співіснування різних етносів та конфесій на основі їх лояльного ставлення до монархічної системи [3, с.90-98; 4]. Етнічний склад колоністів, що запрошувалися для освоєння та модернізації Півдня Росії, був надзвичайно різноманітним: серби, поляки, греки, меноніти, німці, євреї, італійці, франкомовні швейцарці, естонські шведи. Протягом століть етнокультурна ситуація у Північному Причорномор'ї та Приазов'ї є прикладом господарського та суспільного співіснування цілого регіону [5]. У 1782 р. на територію Херсонського повіту прибула невелика група шведів, вихідців із естонського острова Дагьо (Хійумаа) на Балтиці, які заснували першу колонію регіону Старо-шведську [6, с.21-26].

Попри різноманітність літератури з історії даної колонії, проблема акультурації естонських шведів вперше у всесвітній науці поставлена на дослідницький рівень та введена до наукового обігу значна кількість джерел. Метою даної статті є вивчення особливостей міжетнічних контактів шведів із сусіднім населенням регіону в контексті їх акультурації у мультикультурному середовищі. Мета реалізовується за умови залучення теоретичного підґрунтя етнопсихології, соціології та мікроісторичної концепції дослідження історії локальних етнічних груп. Завданнями статті є 1) вивчення контактів шведів із запорізькими козаками та кочівниками; 2) виявлення нетривалих контактів шведів із іспанцями, греками, корсиканцями; 3) простеження особливостей взаємовідносин шведів із слов'янським населенням та православним монастирем; 4) дослідження шведсько-німецьких відносин. Основним критерієм класифікації сусідів є хронологічна послідовність виникнення контактів, їх глибина, тривалість та ступінь впливу на шведських колоністів.

Акультурація є безпосередньою взаємодією груп осіб, приналежних до різних культур, яке сприяє зміні первинних культурних характеристик однієї чи обох груп. Згідно теорії канадського соціолога Дж.Беррі міжетнічна інтеграція охоплює як збереження певної культурної цілісності групи, так і устремління стати невід'ємною частиною більшого суспільства. Інтеграція охоплює збереження культурної ідентичності, входження до домінуючого суспільства при вибірковому прийнятті моделей поведінки сусідніх спільнот [7, с.183-193,291-296]. Вільно обрана інтеграція успішно реалізується не домінуючими групами виключно за умов, що домінуюче суспільство відкрите і прагне до культурного різноманіття [9, с.13-50]. Однією із умов вдалої міжкультурної інтеграції є налагодження сприятливих зв'язків певної етнічної групи із сусіднім оточенням.

Результатом першої російсько-турецької війни 1768-1774 рр. було підписання Кучук-Кайнарджийського договору, згідно якого Росія встановила контроль над Північним Причорномор'ям [10, с.159-161]. Подальша необхідність у присутності Запорізької Січі для охорони російських кордонів відпала. Згідно указу Катерини II від 8 березня 1781 р. [11, с.134-135] у 12 км. північніше від колишньої турецької фортеці Кази-Кермен, на прикордонній території, були оселені естонські шведи, а на протилежному березі Дніпра була колишня фортеця Іслам-Кірман. Першим поселенням на відстані 16 верст від фортеці Кази-Кермен, на правому березі Дніпра, у глибокій балці "Пропасній", був притулок зігнаних із коша запорожців, які промишляли в околицях розбоєм [10, с.157-161]. Тож геостратегічні здобутки імперії обумовили особливості етнічних контактів перших колоністів регіону.

I. Запорізькі козаки та кочівники (турки, татари, ногайці) були першими з ким, естонські шведи налагодили відносини. Уявлення про козаків шведи мали ще з часу їх переселення, коли останні охороняли мігрантів. Життя у близькості із козаками мало свої особливості: треба було пильнувати за майном та незаміжніми шведськими жінками. Козакам було наказано здійснювати всіляке сприяння новим поселенцям, і часто-густо так і траплялося. На острові Дагьо переселенці були досвідченими рибалками, але потрібен був час, аби адаптувати морські риболовні навички до умов Дніпра. Саме козаки навчили шведів ловити рибу та натягувати привезені морські риболовні сітки у річці. Окрім рибальства, старі козаки навчили мігрантів використовувати український реманент, вирощувати просо, баштани, гречиху, боротися зі шкідниками. Вони наймалися до поселенців в якості наглядачів за баштанами чи пастухів. Не меншу загрозу для шведів становили цигани, які полювали на молодих людей у степу для того, аби продати їх на рабовласницькому базарі у Криму [12, с.45-46]. Взимку 1787 р., перед Різдом, ногайці напали на шведське поселення, підпаливши будинки. Священик поселення Йоган Адольф Європеус (Johan Adolph Europaеus), вчинивши опір та захищаючи своє помешкання, зазнав фізичного нищення від нападників [12, с.50-51]. Відносини шведів із козаками були суперечливими: з одного боку вони допомогли шведам у сільськогосподарській адаптації, навчили вирощувати деякі культури, тим самим підтримавши їх у перші роки, орендували у колоністів землю під пасовиська, а з іншого боку шведи час від часу мали оборонятися від їх пограбувань. Кочівники принесли не мало лиха шведам на ранньому етапі їх життєдіяльності, але тим не менше саме татар шведи вважали найчеснішими людьми. Швед знав, що якщо татарин скріпив зобов'язання чи обіцянку потисканням рук, це надійніше письмового документу [12, с.45].

II. Іспанці, греки, корсиканці. Протягом перших років свого існування шведська колонія отримала демографічне підкріплення з емігрантів іспанського острова Мінорки та Греції, але ці поселенці, ймовірно, покинули колонію у 1784 р. [12, с.47]. Влітку 1783 р. 235 осіб обох статей корсиканців із Ліворно були поселені у шведській колонії, у будинках померлих у попередні два роки від сильної епідемії віспи шведів. Шведи не були проти такого підселення, а нетривале співіснування шведів із корсиканцями було мирним і неконфліктним. Несподіваним є той факт, що коли землемір Іванов 22 серпні 1783 г. прибув до шведської колонії, аби згідно ордеру виокремити із шведської дачі землі, відведені для корсиканців, то і шведи, і корсиканці не погодилися на розмежування, а виказали бажання спільно володіти нею в одному поселенні. В подальшому долі шведів і корсиканців розійшлися [13, с.159-160; 14, арк.7,11].

III. Слов'яни. Шведи вважали "росіянами" все слов'янське населення регіону, яке було численним їх сусідом. Одночасно зі шведським поселенням, на протилежному березі Дніпра, було засноване російське селище – Сомово [12, с.46], з населенням якого контактували шведи. Незначна частка слов'янського населення мешкала й у самій Старо-шведській колонії [15, арк.8]. Відносини шведів із слов'янами визначалися владною, торгівельною та побутово-господарською сферами. "Росіяни" уособлювали владу для шведів, оскільки всі колезькі асесори (Павловський, Чернявський), оглядачі (Горбенко, Хоменко, Девелдев, Пелешенков) та писарі (Кроковський, Рябов) були, переважно, слов'янами. Павло Кроковський довгий час був писарем і шульцем поселення [16, арк.5], виконуючи роль "передавача" інформації між колоністами та владними структурами, а канцелярист Антон Григор'єв підписувався за неосвічених шведів [17, арк.9об.]. У бериславських міщан шведи купували ліс для будівництва молитовного дому [17, арк.5], ремонту помешкань [18, арк.91-92об.] та наймали їх в якості будівельників та теслярів [19, с.99-100; 18, арк.91-92об.]. Міщани [ймовірно українці – Ю.М.] із Берислава наймалися пастухами до шведів [18, арк.91-92об.]. Договори аренди рибного промислу колоністи укладали переважно із українцями, міщанами із Берислава та Київської губернії [20, арк.13-13об.; 21, арк.11]. Це були вигідні угоди, оскільки шведи мали добрий прибуток із цього. Перших колоністів доброзичливо приймали на ярмарку та базарі Каховки [12, с.18], а населення Берислава залюбки купувало на місцевому базарі домашній кисломолочний сир у шведок, які були неперевершені в цьому [22, с.76-77]. Після пожежі 1835 р. саме "росіяни" надали соломі для перекриття колоністських будинків у обмін на рибу [12, с.75]. Попри культурну та ментальну дистанцію, під час різдвяних святків слов'янське населення було бажаним гостем у Старо-шведській колонії, відвідуючи її мешканців із поспанням та піснями [12, с.48]. Відносини шведів із сербським населенням регіону визначалися також господарською сферою [18, арк.91-92об.].

В результаті декількох потоків переселення онімеченого польського населення протягом 1787-1789 [23, с.43-44; 24, с.93-94] та 1795-1796 рр. у Старо-шведській колонії [25, арк.140-141об.; 12, с.48] у 1804 р. із 32 родин 8 були, ймовірно, данцигськими поляками [12, с.286-287]. Шведи негативно відреагували на таке підселення, постійно сварячись із поляками-католиками через земельно-майнове питання [12, с.47]. Згодом польський елемент у колонії значно зменшився: у 1830 р. родина Андреаса Маскевича (Andreas Maskewitsch) покинула поселення і залишилася лише родина Сергіса (Sergis). Аналіз міжнетнічних відносин шведів із слов'янським населенням був би неповним без вивчення ролі православного Григор'ївського Бізюкова монастиря, що знаходився в 25 км північніше від колонії, у їх життєдіяльності. Шведський місіонер Вільгельм Сарве (Wilhelm Sarwe), відвідавши монастир під час своєї подорожі Росією, зазначав, що відносини між монастирем та Старо-шведською колонією були завжди доброзичливими [26, с.14]. В перші роки свого існування монастир наймав шведів в якості робітників та каменярів. Наприкінці XIX ст., коли перед шведами гостро постала проблема нестачі землі, вони отримали можливість орендувати родючі землі монастиря на вигідних умовах. У голодні часи та роки неврожаїв настоятель звільнював шведів-орендарів від сплати ренти за землю. Тож, у шведів із слов'янами були з одного боку доброзичливі відносини, а з іншого – шведи були ображені на "росіян", вважаючи, що останні посадили німців на землю, особисто відведену їм Коронаю [27, с.2-3].

IV. Німці. Міжетнічні відносини із німцями мали особливості: з однієї сторони, старошведи вчасно отримали підкріплення в умовах демографічної катастрофи, а з іншої – підселення німців на відведені Короною для шведів землі спровокувало німецько-шведське земельне протистояння навіки. При подоланні об'єктивних загроз (вовки, пожежі, набіги кочівників) шведи і німці об'єднувалися, що було значно ефективно, а в мирний тихий час, у питанні обрання обер-шульця округи чи релігійному питанні, були затятими конкурентами. Разом всі чотири поселення, Альт-Шведендорф, Мюльгаузендорф, Шлангендорф та Кlostендорф, що сформували у 1806 р. Шведську округу, центр якої знаходився у першій колонії, були занадто великі для грабіжників [12, с.58-59]. Відносини шведів із німцями слід розглядати у трьох площинах: 1) земельне протистояння; 2) релігійне питання; 3) побутова та господарська взаємодопомога.

1) З 1803 р. імперська влада розпочала активний пошук земель для поселення колоністів [28, с.75; 29, арк.9об.-10об.,16-17; 19, с.212-213]. У подібній ситуації Контора Опіки не могла не звернути уваги на землі шведської колонії. У 1803 р. у Старо-шведській колонії мешкало 34 родини. Тож, згідно умов переселення [30, арк.2-11], з розрахунку на кожну родину по 60 десятин землі, шведські поселенці мали володіти 2040 дес. землі. Однак і ця земля повністю не використовувалася [29, арк.15об.]. Фактично 75% від земель, наданих під поселення шведським колоністам, не були введені до господарського обігу [26, с.12]. З огляду на цю ситуацію, 9 липня 1804 р. було прийняте рішення про поселення на землях шведських колоністів німецьких переселенців. Так у 1804-1806 рр. по сусідству зі шведами були поселені групи німців лютеран та католиків із Австрії, Вюртемберга, Богемії, Померанії, Майна та Бадена, що заснували три німецькі колонії Мюльгаузендорф, Шлангендорф та Кlostендорф [31, с.71-75]. З того моменту шведи і німці навіки стали як конкурентами, так і союзниками на Півдні Російської імперії, пізніше в Україні. У 1805 р. коли земля була перемежована між 4 поселеннями, шведська колонія отримала 2701 дес. орної землі і 545 дес. землі під пасовиська, тобто фактично $\frac{1}{4}$ частину від раніше відведеного їй наділу [12, с.58-59]. Тоді земельне питання не було таким гострим, але з часом, коли демографічний стан колонії змінився в сторону зростання чисельності шведів, далася ознака нестача землі [32, арк.71-72об.]. Тож, антинімецькі настрої шведів окрім ментальної складової, мали й економічний чинник. Єдиним позитивним фактором такого сусідства було те, що вони могли разом протидіяти грабіжникам та долати природні катаклізми у вигляді посух, голоду чи неврожаю [26, с.14].

2) Після від'їзду Преподобного Європеуса із шведського поселення, на тривалий час мешканці залишилися без священика. Для вступу в шлюб двічі на рік приїжджав священик із німецької колонії Йозефсталь. Обряди хрещення та поховання здійснювалися старійшиною колонії, вчителем Мац Магнуссоном, які пізніше визнавалися йозефстальським священиком. У 1828 р. був утворений лютеранський прихід Альт-Шведендорф, що був частиною Йозефстальської конгрегації. З цього моменту Преподобний німець Лоренц Штейман (Laurentz Steinmann) систематично відвідував лютеранські колонії Шведської округи від 8 до 14 днів [26, с.17]. Шведи хотіли мали свого священика, який би вів проповіді та церковні книги шведською, а не німецькою мовою. Релігійний фактор лише підсилював бажання німців онімечити шведів. Питання власного священика не втратило актуальності для шведів і у середині XIX ст. [27, с.2-3; 33, с.536-537; 34, с.544-545, 35, с.549]. У 1860 р. був сформований лютеранський прихід із центром у Старо-шведській колонії із 1091 прихожан не лише шведської національності, але прохання шведів так і не було задоволено. Всі вікарії були німцями, які кожну третю неділю вели проповіді шведам німецькою мовою. Преподобний Штраус неодноразово намагався перемістити центр приходу на побудувати нову церкву між Мюльгаузендорфом та Шлангендорфом. Шведи були рішуче проти цього, вважаючи, що старий центр має бути у шведському поселенні. Пізніше, у 1867 р., в якості вікарія був присланий Юліус Александер Нордгрєн (Julius Alexander Nordgren) із Естонії. Попри шведську мову проповідування, Нордгрєн згодом втратив авторитет серед шведів, оскільки вимагав від них допомоги у будівництві нової церкви біля вікарію в обмін на проповіді їх рідною мовою. Шведи не погоджувалися аби їх дерев'яна церква, збудована у 1787 р., була знищена [26, с.18].

З часу утворення Шведської округи, її обер-шульцями були німці, що пояснювалося їх чисельним переважанням. У 1869 р. шведи-лютерани та німці-католики Кlostендорфу попри свою релігійну спрямованість утворили з ініціативи шульця шведів Крістіана Утаса (Kristian Hindriksson Utas) коаліцію проти мюльгаузендорфського кандидата, який хотів провести реорганізацію землі округи, привівши до влади кандидата із Кlostендорфа. Попри докори лютеранських німців у відхилі та зраді, Вільгельм Ейсвірт (Wilhelm Eiswirth) був неперевершеним на своїй посаді [26, с.18].

3) У побутових шведсько-німецьких відносинах спостерігався взаємовплив та допомога. Культурна дистанція між шведами та німцями була незначною: вони були однієї віри, окрім кlostендорфських німців, мали спільне германське коріння, елементи матеріальної культури [22, с.16-17]. Тим не менше, змішані шведсько-німецькі шлюби були більше виключенням, ніж нормою [36, с.112]. Піонери регіону, естонські шведи, допомагали будувати німецькі колонії: поселення Кlostендорф було збудоване ними [22, с.62-63]. З часом шведи майже не відрізнялися за зовнішнім виглядом та стилем одягу від німецького етнічного елементу. Після пожежі в поселенні в березні 1835 р., коли майже всі прядки та ткацькі станки шведських жінок, привезені із Дагьо [26, с.13], згоріли, німці перестали насміхатися над грубими костюмами-самотканками шведів, оскільки ті змушені були змінити моду одягання і запозичити її у німців. Лихо сприяло згуртуванню та допомозі німців у відбудові поселення [22, с.75]. Мешканці Старо-шведської колонії користувалися послугами досвідченого мюльгаузендорфського військового фельдшера Йогана Глауберга (Johann Glaubberg), а старий ветеринар німець Фрітц піклувався шведським скотом. У господарській сфері спостерігався нетиповий симбіоз для шведсько-німецьких контактів. Одразу після прибуття та оселення

німців, шведи навчили їх рибальству та передали деякі сільськогосподарські навички, почерпнуті від козаків. Німці, у свою чергу, навчили шведів вирощувати картоплю та кукурудзу, в чому вони були майстрами. Прибуття німців сприяло революційним змінам: відходу від недосконалих фермерських методів господарювання. Шведи згодом перестали використовувати український плуг – соху, замінивши його німецьким бункером із залізними лезами [22, с.60-61]. Сільськогосподарська діяльність меноніта Йогана Корніса у регіоні мала безпосередній вплив на старошведських колоністів, що були залучені до навчання прогресивним навичкам господарювання [37, с.147-152; 36, с.66-67]. Першими шведами, відправленими на навчання, були Джеймс Ганса (James Hansa) та Анна Сергіс (Anna Sergis). Хоча Ганса вивчав фермерство та теслярство декілька років, він не став зразковим фермером. А Анна Сергіс повернулася до поселення сповнена знань та бажання передати досвід іншим. Старо-шведське поселення мало вдачу, відправивши до школи Християна Туніса, який згодом став професійним ковалем та провідником нових методик у поселенні [22, с.76-77].

В результаті здійсненої розвідки, ми прийшли до наступних висновків. Попри певну неоднозначність, запорізькі козаки відіграли значну роль у сільськогосподарській та побутовій адаптації шведів, на відміну від кочівників, які лише ускладнювали становище поселенців. Контакти шведів із іспанцями, греками та корсиканцями були нетривалими, але досить мирними. Взаємовідносини шведів із слов'янами були стриманими та визначалися владною, торгівельною та побутово-господарською сферами. Попри сприятливий взаємовплив та, іноді, співпрацю, шведсько-німецькі контакти були далекими від ідеальних добросусідських відносин. Шведи активно протидіяли оніменченню та трималися дистанції від інших етнічних груп регіону, що обумовлювалося ментальними особливостями, глибокою релігійністю та замкненістю їх поселення.

Джерела та література

1. Кабузан В. Движение населения в Российской империи // Отечественные записки – 2004. – №4. – Режим доступу: <http://www.stranaoz.ru>.
2. Чирков О. Внешняя миграция – главная причина наличия этнически неукраинского населения в современной Украине // Зеркало недели. – 2002. – №3.
3. Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. – Львів, 2005.
4. Боханов А. Полиэтничность Российской империи. Национальная политика и межэтнические отношения // Московский журнал. – Режим доступу: <http://www.russk.ru>.
5. Иванова Ю.В. Межэтнические отношения в Северном Приазовье. – Режим доступу: www.mak-mak.com/gendb/rus/ivanova.htm.
6. Маліцька Ю.Г. Шведське населення на Півдні Російської імперії: передумови, причини та хід міграції // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. Серія: історичні науки. – Чернігів, 2008. – №5.
7. Берри Д. Аккультурация и психологическая адаптация: обзор проблемы // Развитие личности. – 2001. – №3-4. – Режим доступу: http://rl-online.ru/articles/3_4-01/198.html
8. Берри Д. Аккультурация и психологическая адаптация: обзор проблемы (окончание) // Развитие личности. – 2002. – №1. – Режим доступу: <http://rl-online.ru/articles/1-02.html>
9. Солдатова Г.У. Психологическая помощь мигрантам. – М., 2002.
10. Россия. Полное географическое описание нашего отечества / Под руководством П.П. Семенова-Тянь-Шаньского. Том XIV. Новороссия и Крым. – СПб., 1910.
11. Антифеодальная борьба вольных шведских крестьян в Эстляндии XVIII-XIX вв.: Сборник документов / Под ред. Ю. Мадиссона. – Таллин, 1978.
12. Utas J. Svenskbyborna: Historia och öde främ trettonhundra till nu. – Visby, 1982.
13. Дружинина Е. И. Северное Причерноморье в 1775-1800 гг. – М., 1959.
14. Державний архів Херсонської області (далі – ДАХО). – Ф.14. – Оп.1. – Спр.85.
15. Державний архів Дніпропетровської області (далі – ДАДО). – Ф.134. – Оп.1. – Спр.143.
16. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф.6. – Оп.1. – Спр.1131.
17. ДАОО. – Ф.6. – Оп.1. – Спр.128.
18. ДАОО. – Ф.6. – Оп.1. – Спр.99.
19. Письма герцога Армана Эммануила де Ришелье Самуилу Христиановичу Контениусу. 1803-1814 гг. / Под ред. О.В. Коновалова. – Одесса, 1999.
20. ДАОО. – Ф.6. – Оп.1. – Спр.308.
21. ДАОО. – Ф.6. – Оп.1. – Спр.8366.
22. Karlgrén A. Gammalsvenskby: land ock folk. – Stockholm, 1929.
23. Орлова З.С., Ратнер И.Д. Из истории заселения Херсонщины: краткий справочник. – Херсон, 1998.
24. Военно-статистическое обозрение Российской империи. Издаваемое при 1-м отделении Департамента Генерального Штаба. – Т.11. – Ч.1. Херсонская губерния. – СПб., 1849.
25. ДАОО. – Ф.6. – Оп.1. – Спр.9.
26. Hedman J. Gammalsvenskby. The true story of the Swedish settlement in the Ukraine. – Режим доступу: <http://www.svenskbyborna.com>
27. Utdrag ur ett bref till Redaktionen, dateradt staden Cherson d. 3/15 dec. 1836 // Helsingfors Tidningar. – 1837 – №9.
28. Багалея Д. Колонизация Новороссийского края и его первые шаги по пути культуры. – К., 1889.
29. ДАДО. – Ф.134. – Оп.1. – Спр.72.
30. ДАХО. – Ф.14. – Оп.1. – Спр.85.
31. Маліцька Ю.Г. Магістерська робота на тему: “Проблеми адаптації етносів у інонаціональному середовищі кінця XVIII – I половини XIX ст. (на прикладі історії шведів Півдня Російської імперії)”. – Дніпропетровськ, 2006. – Рукопис.

32. ДАОО. – Ф.6. – Оп.1. – Спр.98.
33. Lagus W. Utflygt till Dniepern i April 1852 // Finlands Allmänna Tidning. – 1852. – №129.
34. Lagus W. Utflygt till Dniepern i April 1852 // Finlands Allmänna Tidning. – 1852. – №131.
35. Lagus W. Utflygt till Dniepern i April 1852 // Finlands Allmänna Tidning. – 1852. – №132.
36. Штах Я. Очерки из истории и современной жизни южнорусских колонистов. – М., 1916.
37. Задерейчук І.П. Організаційно-правова діяльність Йогана Йогановича Корніса // Форум права. – 2008. – №1.

Малицкая Ю. Г. Аккультурация эстонских шведов в мультикультурной среде Юга Российской империи (1781 г. – I половина XIX ст.): межэтнические отношения с соседями
Впервые в современной исторической науке проанализированы особенности контактов первых колонистов региона, эстонских шведов, с их соседями – запорожскими казаками, татарами, турками, ногайцами, испанцами, греками, корсиканцами, славянами и немцами в контексте их интеграции и аккультурации в мультикультурном Южном крае Российской империи.

Ключевые слова: аккультурация, Южный край Российской империи, шведские колонисты, межэтническая интеграция, мультикультурная среда.

Malitzka I. H. The acculturation of Estonian Swedes into the multicultural surroundings on the Southern Russian Empire (1781 – the first half of the XIX century): the ethnic relationships with neighbors
The article is focused on the main features of the contacts and relationships of the first Southern Russian colonists – Estonian Swedes and their neighbors – Zaporizhian Cossacks, Tatars, Turks, Spanish, Greeks, Slavs and Germans. The emphasis is made on the influence of these contacts on the integration and acculturation of Estonian Swedes into the multicultural Southern Russian Empire region.

Key words: acculturation, Southern Russian Empire, Swedish colonists, interethnic integration, multicultural society.

УДК 94:339.1-058.232.5(477.6)“18”

Г. А. Сигида

ОСНОВНІ ФОРМИ ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КУПЕЦТВА ПІВДНЯ УКРАЇНИ УПРОДОВЖ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

У статті зроблена спроба аналізу торговельної діяльності купецтва Південної України першої половини ХІХ століття. Основна увага приділяється традиційним формам торгівлі (ярмарковій, транзитній, зовнішній), що визначали економічне зростання зазначеного регіону. Упродовж першої половини ХІХ століття розвивається і стаціонарна торгівля у південноукраїнських містах. У цей час ярмаркова, транзитна і зовнішня торгівля трансформуються і набувають більш значних масштабів. Автор зауважує на перевагу купців-іноземців (греків, італійців, пізніше євреїв) у сфері зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: купецтво, ярмарки, зовнішня і транзитна торгівля, стаціонарна торгівля.

Ще з прадавніх часів українська територія була перехрестям не лише міграційних, а й торговельних шляхів, які здавна використовувалися купцями Заходу й Сходу. До часу залучення Півдня України до економічної системи господарювання Російської імперії на її території вже склалася певна торговельна мережа (доволі нестабільна, але цілком традиційна для цього регіону).

З кінця ХVІІІ століття низка імперських заходів, а саме: руйнування Запорозької Січі (1775 р.), російсько-турецькі війни (1768-1774 рр., 1787-1792 рр.) та підписання мирних договорів (Кючук-Кайнарджийського, Ясського, Бухарестського), призвела до інкорпорації південноукраїнського регіону в загальну ринкову систему Російської імперії. Саме в умовах нищення традиційних торговельних зв'язків, форм і напрямків та привнесення, а часом й насадження, нових централізованих та контрольованих форм торгівлі відбувалася діяльність південноукраїнського купецтва упродовж першої половини ХІХ століття.

Транзитна, зовнішня та ярмаркова торгівля – традиційні форми діяльності купецтва зазначеного регіону, а стаціонарна торгівля, яка цілком пов'язана із появою й розвитком міст, стає новим різновидом торговельної діяльності.

Українська ярмаркова торгівля стала об'єктом дослідження ще в середині ХІХ століття. У 1853 році Географічне Товариство відрядило особливу експедицію, яка тривала увесь наступний рік. Результатом дослідження була праця, що вийшла друком у 1858 році й стала бібліографічною рідкістю – «Исследование о торговле на украинских ярмарках» І.С. Аксакова. Чи не вперше автор знайомить зацікавлених з таким яскравим самобутнім соціально-економічним явищем як український ярмарок, художньо змальовує характери головних діячів цього торговельного руху [1, с.20-25]. До описаних ярмарків досліджуваного регіону в Аксакова належить Георгіївський ярмарок (м. Єлизаветград) Херсонської губернії.

Автор не висвітлює особливості південноукраїнського ярмаркового дійства, оскільки за мету поставлено виявлення специфіки усіх малоросійських ярмарків загалом, з'ясування їхнього історичного походження та порівняльна характеристика великоросів та малоросів у торговельних справах [1, с.42]. Однак детальний опис автором ярмаркової торгівлі дозволяє сучаснику уявити собі масштаби та механізм дії українських ярмарків, подає список товарів та кількість грошей, що оберталися в цьому щорічному ярмарковому колі [1, с.43-45].